

ԱՄՊԵՐԻՅ ՎԵՐ

ՓՐԱՆՍՍՈՒԱ ԿՈՊՊԷ-ից Թարգմ. Մկրտիչ Նաւասարդեանի

Բաւական դարի է սահել այն օրից՝ երբ ես սփարած էի ժրնեում մի շաբաթ ապրել բացառապէս մատախլապապ յունւար ամսի ընթացքում:

Իսկապէս ձմեռն է, որտուր և մռայլ երկնքի դակ, երբ կաւի-նական Հռոմը իր բնական պարկերն է զգենում. և միմիայն անցողակի տեսած լինելով զեղեցիկ եղանակներին, ինչպէս անում են դուրիսպները, չի նշանակում ճանաչել ժրնելը: Ի՞նչ յուշեր են պահում միտներում ժրնի մասին ճամբորդներն իսկապէս Աթի ու լեռների անդուգական փետրանը, լիճափէ շքեղագործ հիւրանոցները, Աորադրի վայելչաշուք խանութները, Լոդանի շողենաւի տախտակամածի վրայ ճամբորդների համազգի խօսակցութիւնը, — համարեա այս է ընդամենը: Կալւինի յիշատակը ոչինչ չունի յանկուցիչ: Քիչերն են դալթակլում այս սոսկալի հերձաժողի հեռքերը որոնելու հին քաղաքի նեղլիկ քարափոր փողոցներում և սուրբ Վեպրոսի կամարների դակ. և ճամբորդը, ժրնի վերաբերմամբ, պանում է իր հեռ վայր ի վերոյ տալարութիւն իբրեւ մի հարուստ և զեղեցիկ քաղաքի մասին՝ շինեաժ կախարդիչ ու վհապանժ դաշտանկաւի վրայ:

Ռեֆորմացիայի հին միջնաբերդի ստուը, բայց ուժգին, բանաստեղծութիւնն զգալու համար, այնտեղ պէտք է գտնուել ընդհակառակն իսկ ձմռան մէջ տեղը, երբ մթնոլորտի խօսութիւնը համեմատ է փեղական բարձրին, և երբ փչում է ստուը հիւսիսը կրօնական վէճի պէս կծու կերպով: Լեման գետը թաքնում է ժուշի

տակ, կարծես թէ նրա հէշտաւոր լազարդը երկնում լինի հուգենտուական ամօթխածութիւնը վիրաւորելուց, իսկ ծառերի կմախքները սլորութեամբ քահանայի քարոզի նման շոր են: Ահա, հէնց այդ միջոցներումն է որ պէպէք է մագլցել բարձր քաղաքի սև ու խոնաւ փողոցները: Այնտեղ կան յետ ընկած փողբիկ հրապարակներ, քարէ հին սանդուղքի գլխին փնկած կնձենիով, ու առանց շար երեակայութեան՝ մարդ կարող է կարծել՝ թէ որտեղ որ է կերակւ ինքը կալիւի՝ը գլխին թասակ ու հագին սև շոր, մազուրկ կռան տակը ճարմանդաւոր մի հասար Ասուածաշունչ, իր բհիրանման միութիւն արանքից անէծքներ մըմըմթալով թեթեաբարոյ հերտիկոսների շէմ:

Այս մուսլ թաղում գտնուում է նոյնպէս Կռանմ փողոցը, ժըննի Սէն-ժերմէն արարծաճը, որտեղ՝ հինաուրց աղարանքներում բնակուում են խիստ ասուածապաշտ ու շար հարուստ կնշմաւորներ, որոնք տարին տասներկու ամիս պարապում են աշօթելով ու փոշեր շիգելով:

Եթէ այնուհետեւ իջնելու լինէք քաղաքի նոր մասը և խառնըւէք առեպարական փողոցների գործունեաց ամբօխի հետ, շար շէմքերի վրայ կը նկատէք նոյն դաժան խտրամբեր բնօլթքը: Կանայք՝ մուշտակներում փաթթած և շէմքերը քօշարկած, կարծես թէ թաքցնում են իրենց գեղեցկութիւնը ինչպէս դալթակղի մի առարկայ. իսկ բորսայի շէմքի վրայ կը հանդիպէք լուրջ և խոհական պարոններին, որոնք բանքիրներ են և իրենց մէջ գրուցում են արժէքների մասին. թէև դուք պիտի կարծէիք թէ դրանք մեկնաբան դոքորներ են ու որեւէ սրբազան գրածքի բացատրութեամբ են զբաղւած:

Թող բարի ժընեցիները ներեն ինձ ներկայ ուրազծովն արած այս հանաքս: Ձեմ մոռանում նրանց ինձ երբեմն ցոյց տւած սրտաբաց հիւրընկալութիւնը, երբ ես գնացել էի նրանց առաջ բանաստեղծութիւններս արտասանելու, և այն թանգագին համակրանքը, որ ես վայելել եմ նրանցից: Ո՞վ չի հիանաց վերջտպէս ու չի չարգի այս հիւրընկալ և ուսումնասէր քաղաքը, միքի ու աղապութեան քաղաքը, անխիւ արագիրների այս բնական ապաստանը:

Սակայն ժընեցիները կը համաձայնին, որ ձմեռը Լեմանի ափե-

րում անհամբոյր է: Հետեւապէս հասկանալի են Ֆիզիկական սառ-
տուռս և տագնապս երբ ես յունեար ամսի այս առաւօտուն, լուսա-
մուտիս ապակիների միջից, հէնց զարթնելուն պէս, տեսայ մի յուսա-
հապ ու սպանիչ մթնոլորտ, մութ հոգող մի զարշելի մառախուղ,
որ մինչև իսկ ներքին սենեակներն էր թափանցում:

Յանկարծ բարեկամս, որի հիւրն էի, ներս մտնելով սենեակս
ասում է ինձ ուրախ շէմքով.

«Կամենո՞ւմ էք արեգակը տեսնել: Սկզբում կարծեցի թէ չա-
րաճըճի կտրակ էր: Ոչ ամենեւին. Դրանից հեշտ բան չըկար: Պէտք
էր միայն կառք նստել, ուղևորւել մինչ մի որոշ բարձրութիւն Սալե
լեռան լանջին, ապա մագլցել քանի մի քայլաչափ ոտով սարի վրայ
և Դուք կը գտնէք մառախուղից վեր, կը տեսնէք արեւն ու կապույտ
երկինքը:

Ճշմարիտը պէտք է խոստովանել: Ահաւասիկ մի զւարճանք,
որը անկարելի է ձմռան մէջ վայելել, Պարիզում, նոյն իսկ Մոնմարտ-
րում Սակրէ-Կէօր աշտարակի գագաթին վրայ:

Պարզ է, որ ուրախութեամբ ընդունեցի այս հրապուրիչ
առաջարկը ու մի կէս օր միջոցից յետոյ մենք նստեցինք մի շատ
յարմար լանդօցում, որի պատուհանները սակաշն անթափանց էին
Դրսի մառախուղի պտտմամբ, և այսպէս զրկւած էինք արտաքին
աշխարհի տեսութիւնից:

Սկզբում արշաւում էինք բաւական երկարատեւ միջոց արա-
գաքայլ, ապա հանդարտ, վերելքը ձիերի զործած ճիգից զգալով
միայն, որը կառքի մէջ նստածին պարզապէս զգալի է: Երբ մեր
կառքը կանգ առաւ, ոտք Դրինք դեպի, շրջապատւած ամպերով:

Յուրաքանչեւ էր Դաշում: Տասը քայլաչափ հեռաւորութեան
վրայ ոչինչ չէր տեսնուում: Սակայն հարկ էր գետնին նայել անիւ-
ներից առաջացած ափսոսների և կէս սառած ցելսի մէջ չընկնելու
համար: Ճամբի աջ ու ձախ կողմերում ծառերի բունները թեթեւակի
սեւացած կարծես թէ բամբակի մէջ փաթթւած լինէին: Թէ և ես,
այն ժամանակներում, լաւ որագնաց էի—աւանշ այժմ ալ ևս չեմ—
վերելքը ինձ ծանր թւաց: Մարդ քրտնում էր վերարկուի տակ,
հեթեթում էր, և մենք, ես ու ընկերս, քիթ ու բերնից լմանձր
դոլորշի էինք արտափչում, որն իսկոյն ցրւում և խառնւում էր մշուշի

հետո Սակայն չենւելով ձեռնափափերին ու ալպինիարների նման
երկայնաքայլ առաջանալով Դանդաղորէն գնում էինք և բարձրա-
նում փոքր առ փոքր սպիտակ գոլորշու միջով:

Վերջապէս այդ գոլորշին լժեթեակի ներկեց վարդադունի,
որ արևի ներկայութեան նշան էր: Մենք մերձենում էինք մեր նպա-
տակ կէտին: Այժմ մենք որոշում էինք քարափների թաց դալարը,
կաշնիների ծիծառ կեղևը, մշտադուր անցածների կանաչութիւնը:
Ի վերջոյ մեր յիմացը մշուշից Դուրս ցըցեցան ելեկոնների կապար-
ները, և մեր գլխից վերև տարածւեց քնքոյշ ու ընտիր կապուտակ լոյս:

Այս երկինքն էր. մենք ամպերից վեր էինք գտնւում:

Կարող եմ հարիւր տարի ապրել — որ չեմ ցանկանում և որ կը
լինէր անմիտ ու գայթակղիչ — առանց մոռանալու սքանչացումն,
արբումն, որ ինձ պիտի և կաշկանդել էր այն միջոցին հրա-
շալի տեսարանի շէմ:

Մենք գտնւում էինք մի տեսակ սարաւանդի գազաթի վրայ,
որ քեզից մեր չորս բոլորը տարածւում և ծաւալւում էր մեր աչ-
քի առաջ կաթնագոյն ու անեզր ծովածոց. այդ մառախուղն էր,
որի միջից բարձրացել էինք և որի անդունդի մէջ գտնւում էր Ժը-
նէն իր լիճով: Այդ գոլորշու ծովից լսում էր ծիւ, կոչ, կառքերի
զըռզըռոց, երկմն շողեկառքի սուր սոյլ, մեծ քաղաքի ամրոյժ
Դղորդը: Ես երազեցի այնտեղ խորհրդաւոր Արլանտիդը ու չիշե-
ցի Իս քաղաքի առասպելը, որն անշնչասոյզ կորաւ Մորբիհանի
կոհակներում և որի մասին փոթորիկից բռնւած նաւաստիները հա-
ւաստարում են թէ լսում են անհետացած քաղաքի զանգերի շողանջը:

Մեր յիմացը, այսպէս ասած, միւս եզրի վրայ, ամպերից վեր
էր նայում Իւրա լեռնաշղթան բոլորովին ճերմակ, այն ինչ մեր
աջակողմը կաթնային ովկիանոսը հորիզոնում կորչում և անհետա-
նում էր անորոշելի երկնեան գնդով երկնքի գոհար լազարդում:
Երբեմն Լեմանի ամար թռչունը վեր էր թռչում յանկարծ մշուշա-
պատ խորխորափից, սլանում էր մի երկու բոսկաւափ լայնածաւալ
լոյսի մէջ ու ժգին թեւահարումներով. ապա մոտում, ընկղմում էր
ամպերի մէջ սուր ծիւ արձակելով, կարծես թէ ուզում էր ան-
դունդի մէջ սողացող մեծ քաղաքի բնակիչներին ծաղրել սրանով.
և ոչինչ: Կար աւելի զարմանահրաշ քան թէ այս սպիտակ ծովը,

որտեղից վերթուում և նորից սուգում էին անդադար թռչունները: Այս ամեն հրաշալիքների վրայ լուրում էր յաշխանակօրէն ձմեռացին, պարզ ու պաշարեգակը երկնքում, տարածելով հեռուն ձիւնապարգագաթների վրայ մի պաշտի եռանգով մառի ցոլք, մեր շուրջը գտնուող թաց արօտները գոհարի նման շողացնելով:

Այն, կը յիշեմ միշտ սրտիս անուշիկ թռթիւրը, ոգևորութիւնս, խորունկ հառաչները, երբ, հակառոշ ու մաշլ մառախուղի միջով շտապելով վերելքից յետոյ, ես գտնեցի անսպասելի կերպով բնութեան այս շիւթախաղի շէմ-շիմաց և մնացի ապշած այնչափ փառահեղութեան և կարարելութեան հանդէպ:

Խոչ պարծառով սակայն արդէն վաղուց անցած ու կարելի է կեանքիս մէջ միակ այդ հրաշալի տպաւորութեան յուշը վերանորոգւում է ինձանում այսօր այդչափ յամառօրէն:

Ահ, այդ նրանից է, որ ես տանջեցի սոսկալի կերպով և շարձեալ տանջւում է մարմինս ամեն օր. այդ նրանից է, որ ահա, ինձ համար, հասել է արդէն կեանքիս ձմեռը, ծերութիւնը իր փկարութիւններով: Շատ ժամանակ չէ անցել, որ այս անկումը յուսահարեցնում է ինձ և ես շնչասպառ էի լինում խաւարացի մառախուղի մէջ: Բարեբախտաբար բարեպաշտ ու հայրախնամ բարեկամիս աջը հասաւ ինձ օգնութեան, նա ինձ հրամայեց հաստատ բարեսրտութեամբ կանգնել ուղիղ ճամբի վրայ ու բարձրանալ շէպի լոյսը: Անչափ բախտաւոր եմ գտնելով վերստին մէջս հոգուս և մանկական աղօթքներիս մի փոքր մասը: Ս'հ, քաղցր է լինել հեղ, հաւաք ու նենալ ու հնազանդել: Հազիւ անցել եմ առաջին կայանքը և ահա ցրւում է գոռոզութեան ու ամբարիշտութեան մառախուղը, սր ինձանից թաքցնում էր ուղիղ ճամբան:

Եւս բարձր, հողի իմ: Միշտ շէպի վեր, Երկնքի վրայ մեզ տեսանելիներինն էլ առաւել բարձր: Խոչ յիշողութիւն է վերանորոգւում մտքիս մէջ ներկայ ժամին: Սարի վրայ ես բարձրանում էի շէպի արեգակը միայն: Այսօր ես ամբառնում եմ շէպի մի աւելի ապշեցուցիչ անհամեմատ սրբութիւն. որովհետեւ հրեշտակապետի շատ գեղեցիկ ասութեամբ՝ արեգակը Ատրժու տուերն է միայն: